

CHARLES ANDRÉ GILIS

SPIRITUL UNIVERSAL AL ISLAMULUI

sau

DESPRE DOCTRINA CORANICĂ
A ȘTIINȚEI SACRE

Ediția a treia, la care s-a adăugat un studiu despre

**CLIPA FINALĂ ȘI SPIRITUL REGAL
AL LUI DUMNEZEU**

Traducere din limba franceză:
TEODORU GHIONDEA

EDITURA HERALD
București

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
----------------	---

INTRODUCERE

Capitolul I	
TAINA VERSETULUI DESPRE SPIRIT	17
Capitolul II	
SEMNIFICAȚIA ESOTERICĂ A TAINEI	23
Capitolul III	
SPIRITUL ȘI ȘTIINȚA SACRĂ	30

Partea întâi DOCTRINA ȘTIINȚEI SACRE

Capitolul IV	
„PUȚINĂ ȘTIINȚĂ”	39
Capitolul V	
„DOMNUL MEU, FĂ-MĂ SĂ SPORESC ÎN ȘTIINȚĂ”	45
Capitolul VI	
ȘTIINȚĂ ȘI VIZIUNE	53
Capitolul VII	
ȘTIINȚĂ ȘI SAVOARE INIȚIATICĂ	63
Capitolul VIII	
„PÂNĂ CÂND NOI VOM ȘTI”	68
Capitolul IX	
ȘTIINȚA DATĂ	75
Capitolul X	
ȘTIINȚĂ ȘI MISERICORDIE*	83

Partea a doua
DOCTRINA SPIRITULUI

Capitolul XI	93
PORUNCA DIVINĂ	93
Capitolul XII	
ȘTIINȚA ȘI PUTEREA LUI „KUN”	99
Capitolul XIII	
SPIRIT ȘI FORMĂ	106
Capitolul XIV	
SPIRITUL SFÎNȚENIEI	111
Capitolul XV	
TRANSFORMAREA ACTELOR	116
Capitolul XVI	
SPIRITUL PORUNCII	121
Capitolul XVII	
SPIRITUL CREDINȚEI ȘI COMUNICAREA CUVÂNTULUI DIVIN	128
Capitolul XVIII	
DESPRE INSPIRAȚIA UNIVERSALĂ	134
Capitolul XIX	
INSPIRAȚIE ȘI REVELAȚIE CORANICĂ	144
Capitolul XX	
CORANUL ȘI IDENTITATEA SUPREMĂ	154
Capitolul XXI	
ȘTIINȚA CELOR DINTÂI ȘI A CELOR DE PE URMĂ	160
Capitolul XXII	
SPIRITUL UNIVERSAL AL ISLAMULUI	165
 CLIPA FINALĂ ȘI SPIRITUL REGAL AL LUI DUMNEZEU	 174

CUVÂNT ÎNAINTE

*Nazzala 'alayka l-kitâba bi-l-haqqi musaddiqan
li-mâ bayna yadayhi wa 'anzala t-tawrâta wa l-'injil
(„El [Dumnezeu] a făcut să coboare asupra ta Cartea [Coranul]
în care se află Adevărul, confirmând Cărțile coborâte înaintea ei.
El a făcut să coboare Tora și Evangheliile.”)*

Coran; 3,3.

*„Ia aminte și nu te lega de un crez anume negând restul, căci vei pierde
un bine imens; mai mult chiar: vei pierde știința Adevărului așa cum
este el. Sufletul tău să fie substanța formelor tuturor credințelor, căci
Dumnezeu Cel Preaînalt este cu totul vast și imens și pentru asta nu
poate fi cuprins într-un crez ce le exclude pe toate celelalte.”*

*Ibn Arabî, Cartea Profeților-purtători ai unui Verb
al Înțelepciunii divine; capitolul : Hūd – Profetul-purtător
al Verbului unei Înțelepciuni a Adevărului.*

Evaluarea corectă și oportună a unui text revelat necesită condiții speciale, atât în ceea ce privește autorul comentariului, mediul și ambianța intelectuală în care apare interpretarea respectivă, „segmentul” elitei intelectuale avizat sau numai preocupat de problematică, cititorul simplu căruia i se adresează, în general, ceea ce rezultă din această întreprindere de natură teoretică dar cu majore implicații practice, de tehnică spirituală, cât și momentul propice, oportun în care are loc apariția „publică” a rezultatului acestui efort individual sau colectiv, „unic” din multe puncte de vedere. Dintre acestea este imperios necesar să fie menționată cea mai importantă și anume: poziția, „legitimitatea” și „responsabilitatea” – ambele sub aspectul lor strict spiritual – ale celui care își asumă acest rol de „interpret”, de „comentator” și de „mijloc de comunicare” între Dumnezeu și om; în cazul textului a cărui traducere o propunem cititorilor nu credem că este una dintre cele mai puțin importante.

Omul zilelor noastre manifestă, în mod firesc datorită momentului istoric ciclic în care ne aflăm, o serie de „opacități”, „fixații noțional-conceptuale”, „indisponibilități semantice și etimologice” – pentru a nu mai aminti de „inapetența” cognitivă, în cazurile cele mai simple – care îl fac „inapt” de o abordare riguros spirituală și noetic operațională eficientă; dintre acestea, două sunt, din punctul nostru de vedere, nu numai simptomatice dar și generatoare de noi obstacole în înțelegerea Adevărului tradițional: prima neînțelegere se referă la *funcțiunea spirituală*, cea care garantează și legitimează forma și conținutul, manifestate în lumea noastră, a „mesajului” din textul revelat; a doua se referă la *metafizică*, la raportul acesteia cu multitudinea punctelor de vedere particulare care sunt tot atâtea „forme secundare” pe care trebuie să le asume Adevărul unic pentru a se putea face cunoscut printr-una din tradițiile „ortodoxe” ale actualului ciclu de umanitate; cât despre definirea ei – în situația în care riscăm o asemenea întreprindere – lucrurile s-au limpezit în mare parte datorită celorlalte cărți apărute în colecția noastră.

Toate aceste neînțelegeri și confuzii îngreunează în mod considerabil – uneori o fac imposibilă – comunicarea rezultatelor adevăratei Cunoașteri, care nu poate fi alta decât cea metafizică – suverană, transformatoare, decisivă.

În ceea ce privește *funcțiunea spirituală*, aceasta a fost definită de René Guénon în toată complexitatea formei și conținutului, subliniind importanța sa decisivă pentru destinul umanității; astfel, în *Autoritate spirituală și Putere temporală, Introducere generală în studiul doctrinelor hinduse, Regele Lumii*, precum și în alte lucrări, ori de câte ori a fost necesar pentru înlăturarea neînțelegerilor și confuziilor legate de noțiunea respectivă, el precizează că *funcțiunea spirituală* constă în exercitarea unei autorități spirituale de cei care au ajuns la un înalt grad de realizare, asumându-și în deplină cunoștință de cauză rolul de îndrumător și conducător, prin aplicarea principiilor constitutive și operative ale activității și practicii spirituale, armonizând și structurând tehnici de realizare în funcție de datele concrete definitorii ale comunităților.

O asemenea personalitate este în mod sigur un deținător al unui „mandat ceresc”, recunoscut și respectat de cei care au capaci-

tatea să-l recunoască și să se alăture conștient „lucrării acestuia”. Din acest punct de vedere trebuie precizat că în cazul de față trebuie recunoscut rolul important pe care îl are în domeniul „organizării și conducerii din punct de vedere esoteric a ciclului uman actual prin intermediul organizațiilor inițiatică” (*tasarruf*).

Referitor la cel de al doilea aspect, și anume la perspectiva metafizică, gradul de puritate și de excelență a acesteia este poate suficient să menționăm autoritățile spirituale pe care autorul le recunoaște ca fiind „maestrii spirituali” de la care se revendică: Muhy-d-Dîn ibn Arabî (*ash-Shaykh al-Akbar*) – „Cel mai mare Maestru spiritual” al Islamului, „Pecete a sfințeniei muhammadiene”; René Guénon – personalitatea a cărei misiune, suveran îndeplinită, a fost aceea de a „re-forma” o elită intelectuală autentică tradițională în mediul cultural european; Mihail Vâlsan – întemeietorul studiilor akbariene moderne, cu o contribuție decisivă în destinul esoterismului islamic din mediul european. Toți trei reprezintă tot atâtea misiuni și funcțiuni spirituale riguros, operativ și eficient înscrise în istoria spirituală și inițiatică universală.

În același timp credem că este necesar să facem unele precizări cu privire la apartenența islamică a celor trei personalități, care joacă un rol atât de important: René Guénon, Mihail Vâlsan și Charles-André Gilis.

Termenul *Islam* apare de multe ori explicat ca fiind o noțiune, o categorie chiar, care acoperă ca semnificație o arie mult mai largă decât ceea ce se numește în mod obișnuit prin intermediul său: religia respectivă ca atare și calitatea spirituală a comunității care o practică; este vorba despre semnificația de „supunere (în fața lui Dumnezeu)”, precizându-se totodată că orice om se naște, trăiește și moare în această postură. Semnificația reală a acestui termen credem că este atât de largă încât se referă la toate acestea și la mult mai multe, în așa fel încât prin calificarea de *musulman* începe să se identifice, categorial și funcțional, ca și prin aceea de *hindus* (în sensul în care René Guénon definește și folosește termenul) cu o realitate spirituală umană de maximă generalitate – cuvântul ca atare desemnând o *calitate spirituală* și nu o simplă apartenență la o arie particulară culturală și de civilizație.

Rămâne întrebarea, ca și în cazul hinduismului: „Supus al lui Dumnezeu”, dar în care formă de manifestare individuală a Tradiției universale? În ce context precis al istoriei umane din punctul de vedere al circumstanțierii Tradiției primordiale, sau în care mod spiritual sau religios? Aici intervine o diferență notabilă între cele două tradiții, prima (hinduismul) situându-se la începutul ciclului actual de umanitate, cea de a doua (Islamul) încheindu-l; aceasta constă în faptul că dacă termenul de *hindus* este în fond „o specificație” pentru a identifica operațional și calitativ un practicant al „datelor” doctrinare și rituale fundamentale ale tradiției hinduse, cel de *musulman*, din perspectiva esoterică, interioară, calitativ esențială, se referă la practicantul care se află în „spațiul spiritual” al Islamului, dar cu conștiința clară a identificării sale în orizontul complex al Tradiției Primordiale, prin intermediul Tradiției abrahamice în specificația sa islamică. Așadar, acesta este un sens principal al termenului „universal” pe care-l are în vedere autorul cărții de față. În mod evident, astfel ar trebui să se pună problema cu orice practicant al unei tradiții particulare; în ceea ce-l privește pe hindus, acesta se înscrie nu prin precizări de ordin teoretic ci prin mentalitate și acțiune interioară, ceea ce explică și inexistența unei separări tranșante între domeniul esoteric și cel exoteric.

Așa stând lucrurile, este lesne de înțeles de ce anume autorii pe care i-am menționat, deși aparțin unei tradiții particulare, vorbesc în numele ei cu autoritatea pe care le-o conferă apartenența lor la Tradiția Primordială, pe care o identifică Islamului și cu care se identifică interior, spiritual, cu adevărat noetic. În câteva din lucrările sale (vezi anexa), Charles-André Gilis explică ce trebuie să înțelegem prin formularea: „noua religie (apărută spre finele ciclului uman actual, Islamul) abrogă vechile tradiții fără a le invalida, fără a le nega”, mai mult, constituie *pecetea și sinteza acestora* : deoarece fiecare tradiție este o circumstanțiere a Tradiției Primordiale și deoarece succesiunea acestora ține de „scenariul divin”, niciuna nu este o apariție nouă, ci numai o manifestare „oportună, acordată unui moment propice din istoria umană”, prin care Dumnezeu „reconfigurează adevărurile dintotdeauna” – aspecte circumstanțiate ale Adevărului etern – în scopul ordonării corespunzătoare a manifestării universa-

le. O concluzie, în ceea ce privește individul uman, devine evidentă: într-o astfel de situație „*convertirea, ca atare, în sensul său semantic, direct, este imposibilă*”, căci alegând o cale spirituală în conformitate cu datele, cu disponibilitățile reale optime în vederea realizării supreme, nu faci decât să „te circumscrii” în tradiția respectivă asumată, în numele „unității transcendente a tuturor tradițiilor autentice”.

Ceea ce spune Iisus Christos referitor la Legea Veche este valabil pentru orice tradiție manifestată într-un moment dat: „nu am venit să stric Legea, ci să o împlinesc” – este vorba despre Legea Eternă, despre Adevărul divin care se manifestase prin și în Legea iudeilor. În ceea ce privește, în special, Tradiția abrahamică lucrurile stau așa în mod vădit: cele trei corpuri de texte sacre - Tora, Evangheliile, Coranul - sunt într-o unitate desăvârșită. Cine ar putea comite imprudența să le considere dincolo de această unitate, fără să se condamne la o ignoranță definitivă!¹... iar scurtul citat din Ibn Arabî întregește, sperăm că lămurește definitiv care sunt riscurile ca „omul să despartă ceea ce Dumnezeu a creat împreună (sau ceea ce El a hotărât și poruncit să rămână unit)”: „*va pierde știința Adevărului așa cum este el*”.

Fără îndoială că sunt foarte multe întrebări care rămân „latente” în țesătura intimă a acestei cărți și a celor pe care noi le-am afirmat; nu riscăm nici cel mai neînsemnat exemplu, căci riscul de intruziune în extrem de subtila și discreta lor constelație ar „tulbura apele” și nu este locul pentru asemenea dezvoltări. Dar am aminti, în ceea ce privește unitatea specială, esențială dintre Islam și Creștinism, un hadith care va crea, sperăm, o deschidere plină de bunăvoință față de un asemenea subiect, poate doar mirare sau contrarietate pentru alții:

Cine mărturisește că nu există divinitate în afară de Dumnezeu, Unul fără asemenea [fără a-I asocia orice ar fi]; că Muhammad este servitorul și Trimisul Său, că Iisus este servitorul și Trimisul Său, Verbul Său pe care El l-a pus [proiectat – în text] în Maria și Duhul care vine de la El [Logosul]; că Paradisul este Adevăr și Focul [Gheenei] este Adevăr; Dumnezeu va face ca acela [care mărturisește toate acestea] să intre în Paradis oricare vor fi fost faptele pe care el le-a săvârși.

(Bukhari 60, XLVII, 3435 – Muslim 1, X, 28)

¹ A se vedea versetul coranic citat ca motto.

Nu putem să nu remarcăm faptul că și pentru Muhammad ca și pentru Iisus sunt folosiți aceeași termeni: *Muhammad 'abduhu wa rasuluhu wa inna 'Aissa 'abdu Allāhi wa rasuluhu* ; desigur, nu poate fi vorba de o egalitate în sensul strict al cuvântului, dar nici de o simplă similitudine sau echivalență; lucrurile sunt mai complexe, iar raportul dintre Muhammad și Iisus Christos este nu numai unul unic și special, ci de o vastitate a sensurilor și o altitudine care nu poate fi nici măcar amintită aici.

Aceasta în ceea ce privește perspectiva din care trebuie privit autorul și mesajul cărții de față; în ceea ce privește conținutul acesteia, vom preciza, înainte de toate, că textul a cărui traducere o propunem cititorilor face parte din acea categorie care necesită nu numai o minimă pregătire „inițială” și care este recomandată pentru „pelegrinajul interior” al cititorului, ci și precizarea câtorva *reguli, principii de lectură* pentru o pătrundere și o evaluare cât mai corectă a mesajului:

- în primul rând este necesar să se țină seama de perspectiva metafizică de cea mai pură calitate din care este scrisă cartea;

- ca o consecință directă a acestei perspective, textul reclamă o abordare diferențiată în funcție de nivelul noetic și existențial vizate de text;

- primele trei părți ale cărții – cele care au constituit și textul ediției precedente, până la adăugarea ultimei părți, cea de a patra – și anume: *Introducere, Doctrina Științei sacre și Doctrina Spiritului* constituie prezentarea din punct de vedere interior, esoteric, dar ca o aplicație *islamică*, a Doctrinei universale și primordiale despre Spirit și Știința sacră, rezultat primar și final al acțiunii acestuia prin manifestarea universală;

- cea de a patra parte: *Clipa Finală și Spiritul regal al lui Dumnezeu* este, așa cum mărturisește din primele rânduri însuși autorul, răspunsul pe care-l dă acesta la „renașterea unei neînțelegeri tenace” care privește așa-zisa „incompatibilitate între ideea de Spirit universal și religia islamică” prin care unii cititori ai traducerii în italiană a cărții își mărturiseau, în fapt, neputința de a se desprinde de cadrul

rigid al manifestării exterioare și oarecum superficiale a religiei, am spune în general, și de a încerca o abordare „universală”; nu este mai puțin adevărat că definiția metafizicii ca „știință a universalului” (René Guénon) este, se pare, destul de dificil de „digerat”, atâta vreme cât fixațiile noțional-conceptuale și categoriale au creat un mediu cultural „fără cult”. Așadar, se pare că în prima parte a acestui „Cuvânt înainte” noi am încercat, măcar în parte, să ajutăm cititorul să depășească acest obstacol dificil de trecut;

- în mod evident este necesar ca cititorul să identifice, continuu, nivelul pe care se situează perspectiva adoptată de autor și să o adapteze pe cea proprie cu cea existentă în text;

- nu trebuie uitat că această comunicare între Dumnezeu și om, directă – așa cum este în cazul citatelor, abundente desigur, dar cu atât mai benefice în prezentarea complexității și a nuanțelor, a sugerării chiar a unor noi modalități de apropiere – este o relație biunivocă, în care Dumnezeu comunică în măsura în care „îi se comunică” de către credincios prin efortul vital al Cunoașterii autentice, ceea ce înseamnă că este obligatorie o minimă participare la logica „ontologică” a textului;

- este necesar să se țină seama de faptul că asemenea texte, prin polivalența și polisemantismul termenilor, nu permit abaterea de la cea mai riguroasă considerare a contextului; înlănțuirea acestora, în mod firesc multiplă, deși scapă uneori unei lecturi insuficient concentrate pe sensul fundamental dar și pe cel conjunctural, este totdeauna asigurată printr-o „consecvență” logică ce ține în primul rând de mesaj și ulterior de alte repere;

- în ceea ce privește poziția cititorului, nu trebuie neglijată nici asumarea de către acesta a situării într-un orizont interior care nu exclude, dar circumscrie așa-zisa „obiectivitate” – termen care în această situație, ținând seama de conotațiile sale obișnuite, are prea puțină relevanță, ca să nu punem chiar problema unor prezumtive „fixații” ce pot fi confundate cu principiile.

Sugerăm reținerea tuturor acestor aspecte „operative” pentru ca citirea acestui text să își împlinească menirea de comunicare și acces

deplin la Adevăr; primirea cu bucurie și bunăvoință a Adevărului în haina tainică și binefăcătoare a cărții este o binecuvântare din partea Domnului. Cunoașterea autentică, profundă și înaltă este un gest de legitimare existențială pe care o datorăm fiecăruia dintre noi precum și „celuilalt” ... ce să mai spunem despre cele datorate lui Dumnezeu!

Teodoru Ghiondea

CAPITOLUL I

TAINA VERSETULUI DESPRE SPIRIT

Cea de a optsprezecea sură a Coranului, care poartă numele „*Sura Peșterii*”, este una dintre cele cărora tradiția islamică le atribuie o importanță și o eficacitate specială. Conform hadith-elor: „Cel care va învăța pe de rost primele zece – sau, în alte versiuni, ultimele zece – versete ale surei *Peștera* vor fi apărați împotriva Antichristului”; „Cel care citește (*Sura Peștera* în felul în care a fost revelată va avea, în Ziua Judecății de Apoi, o lumină ce va străluci din locul unde se află până la Mecca”.

Citirea sa în Ziua de Vineri este recomandată: „Cel care citește *Sura Peștera* în Ziua de Vineri, o lumină își va trimite strălucirea sa pentru el în răstimpul dintre două zile succesive de vineri”. Conform altei versiuni: „o lumină va străluci de sub picioarele sale până în înaltul cerului; ea va străluci pentru el în Ziua Judecății de Apoi și i se va ierta ceea ce (el va face) între două zile succesive de vineri”.¹

¹ Louis Massignon nu ezită să afirme, solemn într-o oarecare măsură, că această sura este „singura care se citește de mai bine de douăsprezece secole în toate moscheile din Islam”. (Cf. *La Passion de Hallāj*, Gallimard, vol. I, pag. 694). Prin urmare, este poate util să precizăm că această lectură publică nu este în niciun fel obligatorie, nici recomandată de Tradiție. Singurul lucru care contează este faptul că ea este citită, în public sau individual, în orice moment ar fi, noaptea sau în Ziua de Vineri.

Această sura prezintă, de asemenea, în interiorul revelației coranice, câteva trăsături remarcabile: se situează în mijlocul textului sacru² și se spune chiar că ea cuprinde cuvântul care ocupă locul median. Ea conține între altele și trei povestiri care sunt printre cele mai renumite dintre cele pe care le menționează Cartea sfântă: povestirea despre Tinerii din Peștera (*ahl al-kahf*); aceea a locului descris ca fiind „situat la confluența celor două mări” a întâlnirii lui Moise cu misteriosul personaj pe care tradiția islamică îl identifică cu *sayyidnā al-Khidr*; aceea a lui *Dhū-l-Qarnayn*, „Posesorul celor două Coarne”, identificat la rândul său, în mod obișnuit, cu Alexandru cel Mare.

Prezența acestor povestiri explică, pe de o parte, interesul persistent pe care Sura Peștera l-a stârnit la islamologii de limbă franceză; ne amintim mai ales despre referința făcută de Massignon, în opera sa, la Cei Șapte care Dorm. Totodată, nu trebuie pierdut din vedere că tradiția islamică acordă o importanță egală, și chiar superioară, altor sure sau versete coranice. Vom menționa mai ales Sura *Yā Sīn*, care este, conform hadith-elor, „inima Coranului”: recitarea sa este socotită ca echivalentul a zece citiri coranice complete; Sura 99, „Cutremurul”, care se spune că echivalează cu un sfert din Coran; Sura 112, „Purificarea”, despre care se spune că echivalează cu o treime din Coran. Versetul Tronului este desemnat, în ceea ce-l privește, ca „domnul versetelor din Coran”; din această cauză Sura Vaca, în care apare acest verset, este considerată „cocoșa cămilei” Cărții sfinte, adică partea sa cea mai înaltă.

Sura Peștera este, așadar, departe de a fi singura care să prezinte un interes tradițional sau o importanță specială. Se constată totuși că, într-o perioadă mai recentă, pe această sura s-a bazat D. Muhammad Arkoun în textul publicat sub titlul *Lecture de la Sourate 18* pentru a expune considerații de ordin cu totul general despre limbajul coranic³, și că ea a fost reținută de

² Coranul este împărțit tradițional în treizeci de părți, de lungime aproximativ egală. Sfârșitul celei de a cincisprezecea corespunde cu versetul 74 din cea de a optsprezecea sura.

³ Cf. *Annales*. Numărul special din mai-august 1980 intitulat *Recherches sur l'Islam: histoire et anthropologie*.

D. Bensheikh pentru a prezenta o critică a principalelor traduceri ale Coranului care există actualmente în limba franceză⁴.

Intenția noastră nu este aceea de a căuta motivele renumelui de care acest text se bucură în Occident, ci mai degrabă de a releva un aspect straniu care, în pofida interesului pe care-l prezintă dintr-o perspectivă tradițională, pare să fi scăpat atenției cercetătorilor din mediul universitar. În fine, datele islamice evocate pentru a explica circumstanțele în care cele trei povestiri de mai sus au fost revelate sunt următoarele: înainte de Hegira, quraișiții, iritați și geloși pe știința cu care Profetul – asupra sa Harul care unește și Pacea lui Dumnezeu! – vorbea credincioșilor care-l urmau despre comunitățile și formele tradiționale anterioare, au decis într-o zi să trimită câțiva dintre ei la evreii din Medina pentru a-i informa pe preoții și pe învățații acestora despre starea și pretenția lui Muhammad. Evreii, consultați, au sugerat ca aceștia să îi pună trei întrebări: prima „în legătură cu tinerii care au dispărut în primul ciclu temporal (*fi-d-dahr al-awwal*): ce s-a întâmplat cu ei?”; a doua „în legătură cu un om care a călătorit pe întreg pământul și a atins marginile Orientului și Occidentului: care a fost istoria sa?”; a treia, în fine, „în legătură cu Spiritul și natura sa”. Apoi ei au spus: „Dacă vă răspunde, înseamnă că este profet; dacă nu, este un impostor”.

Or, dacă vom compara cele trei întrebări astfel puse cu cele trei povestiri ale Surei Peștera despre care spunem că au fost revelate Profetului – asupra sa Harul care unește și Pacea lui Dumnezeu! – ca răspuns la acestea, observăm dintr-o dată că nu există o corespondență riguroasă: dacă „tinerii dispăruți” sunt efectiv cei menționați în această sura și dacă acel călător care „a atins marginile Orientului și Occidentului” este *Dhū-l-Qarnayn*, în schimb, nu este în niciun fel evident că cea de a treia povestire, cea a întâlnirii dintre Moise și al-Khidr, constituie răspunsul la întrebarea despre Spirit și natura sa; este cu atât mai puțin sigur ca această întrebare și răspunsul la ea să

⁴ Cf. *Sourate d'al-Kahf (sic!)*, neuf traductions du Coran în *Analyses, Théorie*, 1980-3.

figureze, cel puțin aparent, într-un alt pasaj coranic; ar fi vorba despre versetul 85 din Sura „Călătoria Nocturnă”, care apare în felul următor: *wa yas'alūna-ka 'an ar-Rūhi. Qul: ar-Rūhu min Amri Rabbī wa mā ūtitum min al-'ilm illā qalīlan*, adică: „Și ei te vor întreba despre Spirit. Spune: Spiritul apare din Porunca Domnului meu și el nu v-a fost dat, în privința Științei, decât puțin”.

Ne găsim astfel în fața unei alternative: sau acest verset constituie răspunsul la cea de a treia întrebare pusă de evreii de la Medina și în acest caz, de ce nu figurează ca celelalte două în Sura Peștera? Sau, în pofida aparențelor, adică a faptului că formularea întrebării referitor la Spirit (*yas'alūna-ka 'an ar-Rūhi*) este analoagă aceleia puse în legătură cu *Dhū-l-Qarnayn* (*yas'alūna-ka 'an Dhī-l-Qarnayn*), versetul despre Spirit nu face referire la cea de a treia întrebare a evreilor, ci la o întrebare identică formulată într-un alt moment al activității Profetului – asupra sa fie Harul care unește și Pacea lui Dumnezeu! Această a doua ipoteză este sugerată de versiunea lui Ibn Masūd după care acest verset a fost revelat la Medina într-o zi în care Profetul – asupra sa Harul care unește și Pacea lui Dumnezeu! – ar fi fost abordat de către evrei și întrebat despre Spirit, atunci când „mergea pe un teren cultivat și se sprijinea de o creangă”. Ibn Kathīr, care evocă această întâmplare în comentariul său coranic⁵ ezită totuși să tragă concluzia că versetul astfel revelat este cel care figurează în Sura Călătoria Nocturnă, căci ar fi atunci singurul de origine „mediniană” într-o sura în întregime „meccană”; el merge până la a presupune că Versetul despre Spirit a fost revelat de două ori în aceiași termeni sau că Cel PreaÎnalt l-a inspirat pe Profet – asupra sa Harul care unește și Pacea lui Dumnezeu! – să răspundă la întrebarea evreilor de la Medina printr-un verset deja revelat anterior!

Perplexitatea acestui comentariu arată că revelația Versetului despre Spirit comportă o taină, cu atât mai complexă cu cât alte versiuni pun în discuție natura specială a întrebării puse.

⁵ Volumul IV, pag. 344-345.